

Издаваи Недјељом.

Цијена:
За ЦРНУ ГОРУ и АУ-
СТРО УГАРСКУ (с БОС-
НОМ и ХЕРЦЕГОВИНОМ)
ка годињу 6 ф., на четири год.
3 ф., на четврт године 1 ф.
и 50 новчића.

За ове остале земље у
ЈЕВРОПИ и АМЕРИЦИ: на
годињу 20 франка, на по-
годиње 10 франка, на чет-
врт године 5 франка.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Лист за политику и књижевност.

Преплате шаље се у
плаћеним новчанима ме-
редовно администратору „Гла-
са Црногорца“ на Цетиње, а
коме се и картом уплат-
ионом или поштом у Котор.
Доплате шаљу се уреднику
Гласника на Цетиње.

За ове остале земље се на
редовно шаљу на поштом
и на друге прилике шаље.

ЦЕТИЊЕ, 5. Маја

Његово Височанство Књаз полази сутра на пут, да обиђе источне и језерне крајеве своје земље.

Ово је први пут, што ће Његово Височанство својом високом поједом урешити и обеселити вјерни му народ оних крајева.

С тога је ово у сваком погледу важан чин: важан прије свега тиме, што ће узвишени Владалац наш овом приликом доћи у непосредни додир са својим народом из најудаљенијих крајева, чути непосредно из уста његових све жеље и потребе а можда и тегобе његове, видјети сопственим очима све прилике и околности, у којима се они крајеви налазе и у којима народ тамошњи живи.

Из петих разлога важан је овај пут и за тамошњи народ, а сувише ће народ тај имати прилику да својим очима види свога Господара, главу своје земље, највишега брљивика и трудбеника за његово благо и напредак, највишега представника слободе и независности његове и лично тврдо поуздање у будућност.

Љубав к своме народу цјелокупном, иза будна владачка брига за његово благостање и напредак у свему, — ето то је побудило узвишенога Господара на ови пут.

Љубав је та равномјерна за све дијелове нашег народа и простира се на све крајеве наше земље. Исто тако и брига, коју узвишени Владалац наш бржи за добро свијех својих вјерних поданика.

За то и би срцу његовом угодно, да се види и као отац с дјецом својом поздравити и с онима, који због велике даљине својега завичаја не могу имати прилике да своје Владаноу лично представе, и ако су срцем и душом вада уза њ.

За то и би владачкоме старању његовом потребно, да види и оне крајеве своје земље, које до сад није могао походити, да упозна народ тамошњи, да својим очима види како се налази, да мудрим испитом својим дозна што му треба и што ће му ваљати, да уз пут промотри, разгледа и протражи и саме природне изворе моћи и благостања своје земље.

Међу крајевима, кроз које ће Његово Височанство проћи, налази се велики дио и оних, који су тек од скоро ступили под окриље орла црногорског и постали причесници црногорске слободе и независности. Ови ће су толико вишом радошћу ступити пред свога узвишеног Господара, што ће у њему имати да поздраве свога ослободиоца и да му благодаре за срећу коју данас као слободни људи, као слободан народ уживају на сунцу црногорске слобде и независности.

А тако ће и Његовом Височанству угодно бити, да својим очима види оне крајеве и онај народ, за чије је ослобођење црногорска крв пролајевана, и да се увјери непосредним посматрањем, да је тај народ срећан и задовољан, од како је с њега сјао туђински јарам и од како је у својој отаџбини постао свој господар.

Погађајући народ црногорски, његову безграничну љубав и оданост својему Владаноу, највише можемо судити, с коликим ће одушевљењем бити предисретнут на своме путу свом Његово Височанство Књаз. А кад при том на ум узмемо велику осјетљивост, коју вада има Његово Височанство према свом народу, у добру и у злу, тад можемо себи представити,

колико ће му задовољство чинити, колику утјеху и укрељење у трудним владачким пословима пријети, кад се види у средини свога народа као отац међу својом дјецом, као једна душа у души свога народа, као једна воља којој се драговољно стављају на расположење толике снаге, толике мишице јуначке.

На тај начин овај пут Његовога Височанства Књаза не може проћи а да не уроди најљепшим плодом. И ако је снага наше државне масе у равној мјери развијена и ауторитет наших државних власти у потпуном уважењу по свим крајевима наше земље, ипак ће присуство Његовога Височанства Књаза у крајевима, у којима до данас није био, много допринијети, да се та снага још више развије и државни ауторитет у свом уважењу још више ојача, па и преко самих граница Црне Горе нужнога поштовања стече.

То ће бити не мала добит и за Црну Гору, која нарочито на источним својим границама није срећна да ужива сусједство народа на добар државни ред и поштовање међународних односа унућенога.

У сваком погледу, дакле, може се рећи, да је овај пут Његовога Височанства Књаза на добро смисљен, а Бог ће дати да ће добро бити и изведен.

Ми из скромне пријестонице црногорске, испраћајући свога узвишеног Господара на ови пут с најљепшим жељама нашим, придружимо се једнодушном усклику, који ће се данас чути из уста сваког Црногорца:

Срећан ти пут, Господару, кроз мјалу ти Црну Гору!

Цетиње, а с њим и цијела Црна Гора, славilo је у прошли уторник, 1. Маја, ријетку светковину, управо прву овога рода, од како је Црне Горе.

Положен је тога дана темељни камен у „Зетски Дом“.

Ко је с пажњом пратио све што се појављивало у Црној Гори од како се замислио мисао о подизању „Зетскога Дома“, ко је видио с коликом се вољом и прегнућем на све стране радило да се оствари та мисао коју је цијели народ прихватио као своје рођено чедо, тај може себи представити, с коликим је одушевљењем поздрављен онај значајни дан, кад ће се камен-темељац положити у ту величанствену зграду, и у којој су радости плавали сви, који су срећни били да присуствују тој ријеткој свечаности.

А има се и рашта светковати и радовати томе народ црногорски, јер је то знаменити чин, који по значају своме отвара нову еру у историји Црне Горе, нови обрт у развоју нашег народног и државног живота.

Подигнувши у „Зетском Дому“ храм просвјете Црна Гора прашта се са крвавом прошлосту својом, која јој је истина доста славе донијела на бојном пољу, но која јој није допуштала, да себи на своме огњишту уждије онај весталски огањ просвјете, на чијој се свјетлости и топлоти уздижу толики други народи.

Прашћујући се с том прошлосту Црна Гора узима на себе улогу нове мисије. Стојећи на најзапуштенијем крају балканског полуострва она је од сад познана, да на том крају предњачи својим напретком у култур-

ним подвизима, да моралним оруђем чини мирна али трајна освојења, да од себе учини средине које ће без икаквога усилжавања, само од себе, и моралном снагом својом привлачити к себи сродне и сусједне елементе, да буде расадник нововјекних творевина на једноме земљишту, на коме још средњи вијек са свјетом својим неподобима царствује, да буде издјело носред мрака у који су омотани ови дивни али по несрећи запуштени крајеви.

Улога је ова не мање часна него што је била дојакошња крвава Црне Горе.

Али је и не мање тежка, нарочито за нас, новајлије у свему. Тежак је не само по огромном заминују свом, него и још више по крвљу својој, по дуготрајној сиреми и сзријевању цијелога материјала, с којим послом има. Није то једна битка, која се за дан сврши, ни један рат који неколико мјесеци или година траје. То је битка, то је рат, који вјековима траје и у којем се бори с најљућим непријатељем човјечанства: с незнањем.

Пролазе десетине година, пролазе читави вјекови, док се развије свјетлост у све крајеве, где је мрак владао, док се из умова људских петљера и прогони најљућег непријатеља њихов: незнање!

У нас се истом приметно татав бескрвни бој. У нас је истом уздице на ватрица, која има да се распрши у живи огањ, да би могао посвијетлити Црној Гори и околним крајевима.

„Зетски Дом“ је само искрица, на којој ће се тај огањ расирати. А ми, данашњи нараштај, позвали смо да то учинимо.

Зета је била некад колијевка српске државе. „Зетски Дом“ биће позван да буде колијевка просвјете овог крају, који је дао српском народу државу, не који је вада највише страдао од туђинске напасти, док га није на ново ослободила и новом народном животу повратила јуначка мисао црногорска.

„Зетски Дом“ вада да буде колијевка, у којој ће се одвијати васкрс српске свјесне улоге народа нашег на источнијем и јужнијем [странама, где је та свјест ушлеђ вјековнога робовања мрља и потамњела, где је потреба да се душевним препорокењем обнови јединство крви и племена у народу разједињеном историјским догађајима и прегнотом.

„Зетски Дом“ вада да буде за Црну Гору кулоница умне снаге и узвијех способности њених синова, школа у којој ће Црногорци подизати поштит зрелости и добијати свједочанство, да су достојни да ступе у коло образованијих народа.

Том „Зетском Дому“ положен је у уторник темељни камен.

То је био један узвишени момент. На лицу свакога присуног, највише на озбиљно-достојанственом лицу самога узвишеног Господара, огледала се висока свечаност тога момента.

Осјећало се нешто, као да се с овим темељним каменом, који се спушта у фундаменат „Зетскога Дома“, дијели ново доба Црне Горе од старог. Пред очима свијех указивала се будућност Црне Горе у новим облицима, обасјана новом неком свјетлосту.

На члесто нам се учинило, као да су и планине, које окружавају цетињску равницу, осјетиле узвишени

свечаност тога момента. Наш сједо Ловћен са великим генијем црногорским у својој глави, тај Ловћен који је пратио Црногорце од Царева Лаза на до Вучјег Дола, који је издано толико крви црногорске пролијеване „за крст чисти и слободу златну“, тудно ли нас је морао погледати у уторник са своје облачке висине, кад нас је видио окупљене на то али цетињској око посла њему необична.

Наша Вртијеска, „свештана гробница витезова Срба вртијеских“ која је видјела дивну смрт Баја Цна-ланина и „његових тридесет змајева“, гледајући високом оком својим потомке овај окупљене око новог и необичног посла, чисто нам се учини као да се у мрак лицу свом преобразила.

Али ти новосити свједоци старе славе црногорске немају се стијети, него још више дичити и поштити дјелом, које су у уторник видјели на пољу цетињском.

Дјело је то, које ће дичити те планине, дичити цијелу Црну Гору, снажити и крјенити народ око ње.

Дјело је то — дјело мира, но оно ће се забележити златним словима на странике асторје црногорске, на почетку новог одојека њеног, а с истом славом и хвалом, као што су до сад бљезгала славна дјела њенијех синова од крваве руке.

Ово је тек први посао у реду многотих, који ће тек доћи, који морају доћи, ако Црна Гора хоће да живи у данашњем свијету.

Ми смо „Зетском Дому“ темељ положили. Ми ћемо га и кровом покривати, ако Бог да!

Потомци наши нека члане даље и боље. Они ће то моћи на већ утрвеном путу и показалој стази, са вишом сиреми и јачим средствима.

Нек је на срећу „Зетски Дом“ Црној Гори, на славу њеном узвишеном Господару, на корист, дику и понос народу црногорском!

Бог благослови и даљи рад око овога племенитог подухвата!

Свечаност полагања темељнога камена у „Зетски Дом“.

И дође свечани дан, да се оствари и у дјело приведе оно, што су многи међу нама само као топу жељу и пусто надање у души и у срцима својима носили!

Подизање „Зетскога Дома“, тога храма просвјете у којем би свјетлост била све што за данас може послужити просвјетном напретку Црне Горе, учинило је знатан корак напријед, јер је у прошли уторник свечаним начином положен темељни камен, који ће послужити на корист и понос Црној Гори.

Први Мај г. 1884 остаће по томе у дјелу успомени свјетла свјетлости, који су имали срећу, да учествују у тој свечаности.

Дан предетан и велики је при свитку свом златеко радније и припремање ове свечаности „на лицу мјеста“, на зеленој ливади, где је одређено мјесто и већ ископани јамени за уградњу темеља. Ту се радило и припремало све што треба да се ова свечаност достојно прослави. Од зеленог грива нацртана је гленица за Господара и књажевску породицу. Украј сјенике стајао је сто где ће свјетлост осветити водичу и извршити приписане првене обреде. На столу је био вино, хљеб и со, а испод стога темељни камен. На углу од темеља, где ће се уградити темељни камен, подигнута је била триумфална капија од самога зеленог грива, а оклењена заставама војничким и народним. Исто тако кајеји неколико темељних и малих застава, које су на врховима својим тамне оклењене биле зеленим границама.

Светковина је била званична за 10 часова прије подне. Послаје 3 часова почели су казити „двa лица мјеста“ ученици и ученице ове основних школа са својим наставницима и наставницама. Ученици су носили ките цвијећа у рукама. За њима су дошли ученици гимназије са својим професорима. Сви су се намјестили по различитим одељењима откопаног темеља. Осим тога пој је био придодео и многобројни народ, да учествује у овој светковини.

На 10 ури би јављено Његовом Височанству Кијазу, да је за светковину свој наредбама.

Мало за тим крену на двора Њихова Височанства Кијаз и Кијазгиња. Пред њима иђаше млађани покровитељ „Зетског Дома“ Његова Свјетлости Кијаз Мирко. За њима иђаше свјетлост Напављених Пријатеља Кијаз Данило, Његова Свјетлости Кијазгиња Милица и остали свјетлост Напављених владарских дома са својом пратњом. За њима ишли су државни свјетлост, министри, чланови неликога суда и остали виши чиновници.

Одмах иза изласка Њихових Височанства из двора изајаша су звона из свјетлост Напављених црквица да светковина почне.

Тек су Њихова Височанства прасијела под сјену свјетлост, свјетлост и љави, под чиниојством прет. г. прота Канџића, отпочну прописане свјетлостне обреде.

По што су свјетлостна осветили водоу и њом благословили претстни народ, поје се у њоме мјесту, где ће се узидати темељни камен. Ту се клањали Кијаз-Покровитељ, свјетлост у невољни темељни јенде и државне темељни камен којег су свјетлостна осветили. Иза тога Кијаз-Покровитељ положи камен на одређено мјесто и нареди уриј њега шаку новца, а претстни народ узари у трговини: „Живео!“ коме не беше краја.

Свјетлостна проју за тим за Кијазом-Покровитељем проју све невољне јенде од темеља благословили их и освјетлајући свјетлост водом: „да то пријеме ученици су цвијећем обасипале темељни камен, а ученици су обасипали црногорску земљу.“

По што се заврши тај опход кроз темељне јенде, не што се онет изиде под сјену и звона се заврши, ступи на сриједу г. Јован Поповић-Дановац и пројори ову бесједу:

„Ваша Височанства! Премилостиви Господару и Кијазу! Поштована Господине и Браћо!“

По њену старе павијевине — Зете — додасмо име нашему драму просвете, којег изласмо „Зетски Дом“, а за покровитеља предбисмо му младог и пуногоси Кијазевића Мирка, Војводу Зетског.

Базе би немогуће говорити ма што о овоме предузећу, а не савремену при томе, да је Зета била некада ерски и политички центар свјетлост ерског царства. Твием још прије немогуће би било, што је Зета за Српство и нелико била оно што је Московско. Кијазевић био за Русију, Најемонат за Италију, Пријеза за Германију. Другијема рјечима, Зета је била онај центар, који даваше Србину велике мужеве, који у војничком погледу драмашу цитли Балканским полуострвом, а у духовном одошашу давају правац свјетлостна народима тога полуострва.

Тавла је била Зета — наше праћедовина и љедовина славијех Неманаћа — све докле док дивље орде османлики Азијата, неодога великаша и цитлво издјетлост не учинише, да се у њојима криве и ропства зрнуна круна Лазарева, последије које неперше разумаје се и Зета поче да млакшава, клоње и опада.

Но на колико је Зета била духом и

свјетлостна снажија од других ерских провинција овога доба, наредбе се вадиле из тога, што су се зетски Кијазеви — Пријезићи и последије павијевине борили с Турцима за идеју Српства и за дуго сам одбијали грозне папоре салтине и ратоборних мухамедаваца, очекујући помоћ од своје браће и од цијеле хришћанске и цивилизоване Јевропе. Али, узалудно им је било ишчекивати. Свако их превари и Зета остала сама, да се одуше неликој аждаји. Услијед тога наши предци — обитавци Зете — и мождаше оставити плодноти и богата ноља и развине, пак их примјенили за неперштине кланде и богате, своје лијене палате и дворове за кланде и неперштинне нешине и кољбе, своје гошћинство и богатшину за хајдучтво и тироманшину, а своју прекрасну и изобилну Зету, за кривоту, сурову и лошну Гору Црну. . . .

Момент поставка Црне Горе био је крив и очарљив! То бијаше борба за остатак, бијаше неодогажа жеља за слободом, била енергија, којег се, то рјечима знаменитог Нагледа Гледетона, мора дивити вае свјетлост, бијаше бачено у аждаву и плочини земљу адрво и једно адро из којег мора да никне и порасте адрво и чво шод!

Опростите ми, али овдје нити је мјеста, нити времена, да кажем опширно историју наше неговјевине борбе. Простост говори за нас, а у неколико указује и на нашу будућност, зато ћу оставити на страну све, а желим само, да се дотакнем овога питања: Да ли наши предци, оставив Зету, оставише и ону културну и војничку масију, коју праћашу од памтавијека?

Не! Напротив, из своје кршине постојбине они се као орлови савиштаваху с ерхом глорети Лављена, — тога јаднога удовца ерше Адрије — у равнине околне браће, што цитлаше у ронскијем лављима, и не само да их од аждава браћашу и у њима наде на бољу будућност подркаваху, него се још, лаборави на своју сиротину и голотину, старашу, да их и духовном раном нараве. Штампарија ободек, која јередила од најстаријих штампарија образованог свјетлост, служи фактичним доказом ондашње моралне силе — свјетлост нашег народа. Истина је, та штампарија није дуго трајала јер она крива и страшна борба за политички остатак привлачила је Црногорце, да прелијевају звона и кавџа у смртносцу тавад и људета, пак тој судбини није мога ући ни штампарија, — тај свјетлост орган културе и напредка човјечанског.

Тада ми много загубисмо, али не загубисмо оно што је најважније, а то је аждаву слободу, коју витешци наш народ усје да сачува, те та, услијед тога, и сами неперштине његови назваше „непобедним!“

Преста кијазевића власт Црнојевића и пријеђе у руке владике. Хоразонат наше отаџбине билаше тада покрив густом облацима. Настала беше тама, у којој, као лаћница у бурном мору, плукаше малена Црна Гора, о коју са свјетлост страна удараху бијесни ветрови — турски, мајетачки и француски. Но дава се држави и бораве очарљивки, јер имаше за владаре „храбру дјену Црногорце“, а за крмаре „зорите владике на пононе крџа Петровића.“

Имао бих много казати о владаци Лављу, св. Геру и вл. Раду. Али шта? Јар бих ја у стању био да о славој, неопитној бесједа изложим ону историју, која је дубоко урежана у ерду свакојег поштеност родољуба црногорскг!

Настаде владике и онет настаде кијазевића власт, која уметлостном погледу затече Црну Гору на највишем ступњу образованости, а у политичком — у некој заблуди и неперштину. О љацама, која привођењем познати баше, да буду носници те вла-

сти имао бих још више да говорим, него ли о владацима. Но шта ћу да говорим о Кијазевићима, који су неперштинку увећали обом нашо домовине, који су из бесјудно земља створили државу слободу, поретка и равноравности, који су вистргли јадни марш на неперштинних павијевина главарских, који су на челу својих закона ставили онај знаменити параграф, којим једном за вавда установише: „једнакост свију Црногораца пред судом“, који подигоше цркве а школе, уредише судове и спроведоше путове. Шта бих говорио о тим владацима, кад ми сви очима видимо њихов рад. Да би тачније оцијенили њихов труд, нама не треба ништа више да учинимо, него да савијемо давашау Црну Гору са оним стањем, у којем се налазила прије 30 год.

По милости Божијој и вољи Њ. В. нашег преузвишеног Господара, ми ступамо сада у нову еру, у еру рада и напредка, у еру, где, уз јатаган, рад ум и анализе, у еру, којој се најбоље може одијети она најдрва изрека, да „свјетлост на млађијема остаје.“ И докста сада је ред на нас млађе поколење, да покажемо, е смо достојни синови наших предака. А њихове успомене бићемо достижли само онда, ако у стању будемо да у културној борби одиграмо ону улогу, коју су они одиграли у војничкој борби. Истина је, ми смо мали, пак нам је мали и почетак, мали смо, пак нам је мало и подухвте, сиромашни смо, те нам је сиромашан и рад. Али ко неана, да од младог постаје адрво, од младог велико, а од сиромашног богато, само када су ту преглађе и енергија? А што се тиче овога, бррем за то можемо казати, да су нам наши предци у напаведство оставили.

За то младеж црногорска, имајући пред собом младог и пуног павијевине Кијазевића Мирка, војводу зетског, а податакшита штедром помоћу Њ. В. премилостивог Господара и владара црногорског, меће овом свјетлостном приликом фундаменат храму просвете и уметлостног напредка, — храму, којег, као што горе рекох, назвашмо „Зетским Домом“ у част старе нам отаџбине Зете и нашег младог војводе. Дај Боже да нам ово предузеће успије! . . .

Бесједа ова саслушана је најживљом пажњом и при крају поздрављена бурним усклицима.

По што се усклици етишаше, отпочну ученици прјевати: „Онамо, онамо!“ У то приступи Његово Височанство Кијаз к стаљу, окуси од хлеба, узме чацу вина и надрави народу црногорском желећи му од Бога сваку срећу и напредак, и обадравајући младе нараштај на истрајни и неуморни рад. Громовито „живео Кијаз“ заори се на то по цијелој пољани. Стијем усклицима би завршена ова светковина, и Њихова Височанства врате се са свитом у двор.

Тај исти дан на вечер давала је на дворици ири „Зетском Дому“ друштвена вечера, у којој су учествовали чланови цитлостне цитлостне и одбора за грађење „Зетског Дома“. Том приликом павијевине нелико друштвених здравља, а по што је вечера завршена, пошло је цијело друштво у свјетлост двор, да свјетлост Кијазу-Покровитељу Војводи Зетском Мирку израи своју дубоку благодарност за примљено покровитељство над „Зетским Домом“. У свјетлост двор благополно је Његово Височанство Кијаз почастити чланове друштва вином и кафеом, и поразговорити се са појединицама од њих о стању друштва и околностима у којима се налази грађа „Зетског Дома“. Поново охрабрено рјечима Његовог Височанства на рад у овоме подухвте друштво се развило послаје 10 ури у најбољем расположењу.

Тако је прошла светковина познатог темељнога камена у „Зетски Дом“. У жи-

воту данашњег нараштаја црногорског ова ће као један од најзнаменитијих догађаја оставити за собом најсјајнији спомен, који ће и познијих потоцама служити за узлед.

Дај Боже, да се са срећом што прије дочека и подизање камена на „Зетском Дому“!

Најновији покрет Срба у Угарској.

(Наставак).

Др. Ђ. Милошевић најављује, да је и он био учесник будиментанског конференције и да је тамо означао свој ставовиште по програму бечкеречком. Остaje и даље на том темељу, јер га никакав разлог није у стању убједити, да је оправдано одступање од тог програма. Навађајући да је бечкеречки програм дјело ел-бедоумне странке, очитује да о највише његовој могу само они рјешавати, чија је он својина и који су се за њега 15 година борили. (Гласови: То смо ми, која га данас мијењамо а не ми.) Најављује да хоће и даље да се бори за бечкеречки програм. (Гласови: Да, али само овдје; а у животу?) те додаје, да ма шта рјешао овај абор, њега то не леже.

Прелазећи на разлоге са којих се мијења програм бечкеречки нарађе, да се то е тога чини, што нас услијед тог програма сматрају за надрајне земље. Говорник одбија то као просту денуцијацију, која нам је већ приликом донашања бечкеречког програма подметана. Помичући да је предговорник рекао, да у бечкеречком програму имаде ала, и да ради отклоњења тога ала треба Мађаре на дјелу да убјеримо о својој дољаности, пита: Хоће ли се даље то постити отступањем од програма бечкеречког? Очитује, да ћемо само борбом на слободу и неапапност Мађарско моћи Мађаре убједити, да смо занста добри и дољали држављани. Навађајући како и творци новог програма веле, да нам влада не само није ништа дала, већ нам је и оно одузела, што имамо, не ана у праву да каже, од кога би и могли што тражити. Од владе која нам је све узела — не, још мање од опозиције, јер ова и сама ништа нема. Говорник са тим најављује, да не би био протинијад би влада рекла: Срби! Стање ће нам се олакшати, ако ово или оно учините, — али он то не види, а ми Мађарима да на суерет најбољмо, то ми смјешино нагледа, јер држи да влада, кад види да смо јој се услијед хр-ћавог постука према нама подали (гласови: Нико јој се није подао, нити се подије), наше стање не ће хтјети поправити, него ће нас и на даље притискивати. Зипринује свим рјечима: „Господине, немојте да смо тјесногрудни. Ја кад бих видео да би нам што дали, радо би се придружио новом програму; али томе, што нам на свакоу обећавају, не могу дати вриједности, те по што се у напријед не даје никаква гаранција, да ће се тај програм извршити од стране владе, не могу га усвојити“.

Јаша Томић: Говори о реакцији у Јевропи и како ова струја и на нас удлавише. Није очекивао да ћемо борбу баш у овом тренутку наустити, кад су браћа Словаци и Румуни млакавали. Јад је, рече, да међу Мађарима нема данас ни једног човјека, који би нашим потражитањима хтио задоства учинити. Најављује да је једна само разлика између два програма: саданшњег и бечкеречког, али је та сама разлика голема а врте се око 13. аак. јл. од 1867 г. Бечкеречки програм не

ИСТАК „ГЛАСА ЦРНОГОРЦА“.

ЧИСТОТА КУЋЕ И ЛИЧНОСТИ.

Оружје вијетка, то је перо,
Пошта, о којој је Архимед савлао.

Француско хигијенско друштво расписало је за 1883 г. награду на предмет: „чистоћа појединца и куће у различитим уараству, код оба пола, и у различитим друштвеним условима, у селу и ауропи.“ Под горњијем епитрором секретар истог друштва др. Монен подио је расправу, о којој се комисија одређена за ретерисање 1. Марта 1884 г. овако изражала: „Писац мемоара Про I. дао је оним доказа о својој обидној способности и као писца и као хигијениста. Наводи философа и славијех лекара лављашају редакцију прерасно проведешу с почетка до краја. План рада веома је јудесан. Једна синогична таблица завршује расправу, која ресумира све дјело и има рјетку заслугу потпуне јасности. Једнијем погледом она може се судити о вриједности цијелине; иста таблица излажа неоспорна својства пишчева, својетна рода и методе.“

Ми доносимо ову не велику, 40 и неколико е. раница, расправу овдје у преводу, желећи мају оставити да би и читаоци овог листа имали вавда на уму аждаву девицу истог француског друштва: *Labore omnia vincit* (радомом!).

Глава прва.

Чистоћа у опште, њена важност и простирање.

Кожа, као покривало и штет човјека, састоји се из ткања, произаног најфинијим крвним судијима, које одржава равнотежу спољне топлоте тијела. Осим тога, она је орган секретарије, екскреције, услађања и дисања. Још од давнијих времена сви се физиолози саглашавали у томе, да је кожа један од најглавнијих органа, и да уследи здравља људског битио зли се од правилне радне спољног покривала.

Дучењем доја и зноја и неперсталим дисањем (неосјетна транспирација) која бива у безбројним експанама, кожа издваја више материје него бубрези, па и него плућа. С тога животиње, у којих се заустави разна крв (кад се коњина пририје наклажу катраном) умиру межда спорије, али тако сигурно као и кад би спрјечала акт дисања. Сирт при силним осипама (богињама), које изасуши се покрију све тијело, зливи често од сирпијечене разље (фуније) коже.

Овијех неколико примјера довољни су да нам покажу како је чистоћа истинитиљна, не само код човјека, него и код свију живих створова. Кад погледамо како саме животиње проводе цитловину свога живота чистећи себе и своју кожу свима сретствима; кад ми ради здравља својих коња, употребљавамо толико воде и толико их тамарино чешагијама; кад је виши-

лиција, претјерујући личну чистоћу, претворила ову у праву кокетерију; кад се сјетимо да се општа или јавна чистоћа сматра у данашње доба као најважнија жеља и најбоље проучавана потреба друштвене хигијене . . . — морамо признати, да је човјек од најјаданших времена сматрао чистоћу као основни камен здравља и да је личистоћа велика помоћница смрти. Човјек и пљисеал не могу заједно, писаше Фонсегрив: онај пропада ондје гдје ова напредује.“

Распаљ изриче овај афоризам: „не-чист човјек вјечито је нерасположен.“ И обратно, чистоћа чува од нерасположења и болести. Ротенкул говраше: „Она је тијелу то што дубавност души“, а Бакон: „то, што је пристојност обичајима.“ Не само то, она је „видно здравље“, али бар његов „основни стуб“ (Хуеланд). Ниједна младим субјектима него што је вавдух и пића, добра функција коже свјетлост и челици организам: чистоћа, тај прави еликсир дуготречности, који су толико алхимисти узалуд тражили, постаје у слијед тога неопходан елемент хигијене старца. Отуда оригинални афоризам професора Бутерлда: „кожа замјењује (вијарира) бубреге“, и дучовито срзаније Бури: „кожа је кландас сигурности животињске машине.“

Вода је код старих народа елемент неопијечене важности; све озбиљне религије сматрале су за дужност да је појети зирају уставом свјетлост крштења, умивања, „авдеса“. Код Грка учинити бану

странцу била је најсвјетлија дужност гостољубља; у Римљана ово је достигло раскош не ениће. То видимо и код старијих Индијанаца. Мојсије код Јевреја, Мухамед код Турака умножише до бескрајности она умивања, вавда под изгачором и знамењем моралног чистиња; но у сачој ствари е тога, што су они велики људи дучови уи-ћали благодати ушли на адрвље честота прана, особито у жарком појасу, гдје је вода који то, што вавдух најућима.

Умивање водом кријени слодни покров, олакшава усисавање, удаљује комадиће неперштине покожице, одржава тави, начиниом свјетлосту онитер осјећања и ипиња, помажући хранење, „овај вјечити коловрат“, о коме говори Кавије и који докста карактерише живот.

Чистоћа вавда да се простире на све тијело, које у својој хармоничној иједаности чини један једини велики орган. О тога морају свишта умивања и бави играти главну улогу у „приватној хигијени, не гласајући на стање, год и ураст. За то свијетлостни органи вавтркају сеобиту бриту о чистоћи; хигијена коже код одојче са и код одраслог биће различна у својој приватности и т. д.

С друге стране чистоћа, почињући е кожом, клда да обухвати све што окружава човјека, да егову ередину. Она вавда да свуда вавда: у храни, у етвју (дући, пољу, касири); у одијелу, овој најтјешној кући; у коштењу, овом

прима чланак о поравнању, а садашњи програм тај чланак усађа, у име доказа чита из бечкеречког програма мјесто, које гласи: „у интересу народне равноправности објави XII. зак. чл. од г. 1867 о поравнању а Аустрија, као пород непријатељског духа сиром Славена“, — то га срама. „Својим на темељу XII. зак. чл. од г. 1867“.

Говорник изјављује по прочитању ових мјеста, да су он и његови једноминистарци противни том чланку, јер се истим чл. за потискивање наше народности. Још како је сам Бајет казао, да „Славене ваља узд притиснути“, то изјављује, да отступити од програма бечкеречког значило би одбацити од себе пушку којом се боримо.

Нављајући да нам се по бечкеречком програму не може пребаци да смо неодољиви, очитује, да нас Мађари не гоне за то, што мисле, да смо неодољиви, него што се опиремо мађаризацији.

Говорник је убојен да мађарска влада иде за уништењем мађарских народности. Држи, да ако сада изнуетимо наше старо становиште, влада ће рећи, да сад смо их тукао, узели смо им све, и они се никак предају; треба их и надале бити, јер то помаже. Попуштањем избићемо им један штап из руку, а они ће се латити другог.

За тим навлађа, да ово није политика опортунитета. Да нам ова политика користи донесе, рече, морамо своје предузетачке примјером доказати, а ако то учинимо, морамо отићи сувише натраг, повићићемо се.

Његово је увјерење, да ми немамо парламентарне будућности. Противан је с тога пасивности и жели, да се и даље по бечкеречком програму ради, али са том примједбом, да се ради више за образ него за успјех, јер овај задњи може нам само будућност доијети. (Гласови: а доијети?)

Најзад изјављује да је овај тренутак врло негодан за измјену програма, те додије да ми из политичких разлога није требало доносити овај нов програм, јер ако се исти усвоји, ми ћемо се поцијепати, ослабићемо себе још нећма.

Др. Стево Павловић изјављује да ће врло кратко бити.

Ограђује се против тога, што је један глас навео, да овај збор није компетентан рјешавати о измјени програма бечкеречког.

Што се саме ствари тиче, примјећује Вршчанцима, да не стоји, да се ми сада као робови понашамо. То је знак хрђавог схватања. Ми хоћемо као уставни грађани да се измиримо с Мађарима. Тиме се не понављамо, а најмање постајемо услјед тога робови Мађара. Навлађа да не узима зашто Вршчани бечкеречки програм држе за светињу. Јер кад се закони могу мијењати, па што ми, кад смо се до сада без успјеха борили, да и даље то чинимо. Као примјер за потврду речења навлађа, како су Гачбади и Мавђини више година за републику војевали, па када извршише своју мисију предадоше је краљевству у наслеђе и тиме нити се понизило нити постигло неспоразумљиво и раснат, него напротив слог и уједињење Италије. (Олобрављење). Најзад помиње да ће, ако се програм усвоји, у специјалној расправи наредне своје измјене подијети.

Др. З. Ничић изјављује, да они Вршчани, по поручу збору комитетацију, али су у Вршцу закључили, да не ће и не могу бити за усвајање б. пенстанског програма. Дру Павловићу примјећује, да се зак. ни истина мијењају, али на боље, не

на горе. Изјављује се за бечкеречки програм и чита на ово односећи се против предлог.

Др. Бура Вукчевић очитује, да је нов програм учинио пријатан утисак на јавно мишљење у Угарској и пробудио жива симпатије у умјеренијој струји у народу нашем.

Настављајући поздравља нов програм у своје и у име својих једноминистара као знаку успјешнијег будућег политичког рада нашег. С обзиром на ток наше народне политике у Угарској изјављује, да између радикалне и умјерене групе у народу нема начелне разлике. Једна и друга иду за тим да разликот културни унаприједи и обезбједе. Разлика је дакле само у метода procedendi, али у начелу не, јер сви једно те исто желимо. Чимећући, како су се они докодули што се у Б. Пенсти искупиле последице дужег саопјетовања у том сложиле, да треба новим путем поћи, и како опозиција вели, да ће све узалуд бити и да тиме не ћемо никакве користи постићи, очитује да ово задње не постоји. Примјера ради плава Сава Текелију, који је био вољак патриота ове земље али и прави родољуб српски, и који је под окриљем свог неоспораваног патриотизма за народ српски више учинио, но а један други Србин преје и последице његове. Сва је прилагод на све културне установе мађарске, а чинио је ово за то, да му нико на пут не стане, да Србима што више добра учини. У том правцу радили су у новије доба Брановачки, Сабовљевић и Димитријевић.

Говорник помиње за тим како Вршчани тврде, да су они већи родољуби од осталих, те примјећује на ово, да је Деа био већи патриота од Хелвија и Ирвџија, чиме не мисли казати, да је родољубље Вршчана тек лицемјерство.

Напомену да се овако даље не може, што и противници признају, изјављује: ми хоћемо да радимо активно, а они који поричу да ћемо тим путем што постићи, нека нас пуште, ако нипа не постигнемо новући ћемо се натраг и примамо кривицу на се, ако пак добро испадне и за нас ће бити.

За овим навлађа говорник како је нов програм наишао на разне препоне. Једни казиваху да је ово какајство, други: да је имитација личних интереса, трећи, који се најбљажје изражава, рекоше: чините пита злате, али чувајте образ, чет и поштење народно. Да се ово будимпентанским програмом заиста чини, рече, то — треба доказати.

Говорник помиње даље, како противници буд. пенстанског програма изјављују, да се њиме науштају начелна питања у нашој народној политици. Одговара да ово не стоји. Јесу ли рече, нешто питање, питање ердељско уније и друга слична питања није по нас есенцијална? Изјављује да ниједно од ових питања није по нас есенцијално? Есенцијално је питање по нас питање унапређења и обезбјеђења свестраног културног развоја нашег. Источно питање ка пр. за нас није есенцијално. Ми с њиме можемо симпатизирати, ми се можемо и треба да се радујемо да нашој браћи тамо добро иде, да се народ српски уједини у својим природним и историјским границама, али за то ми никак остајемо добре патриоте.

Говорник изјављује за тим, да би се о овоме још много дао говорити, но он не ће стрпљење овога збора да мори, с тога ће, по што је изјавио да већ образложи програм, само са своје стране да примјети, у чему се са будимпентанским програмом не слаже.

Признаје, да је овај програм орга-

нична цјелина и да сазржи у себи све оно, што се односи на наше државне прилике и напредујућег народа. Говорник мисли има неке примједбе на све три тачке да учини. Има, рече, у тим тачкама неких мјеста, која треба разјаснити, јер ће иначе из њих не само наши непријатељи већ и пријатељи разна тумачења изводити.

Прелазећи на појединачне тачке програма, примјећује у погледу прве, да по програму будимпентанским морамо ступити из државноправног становишта, али рече, на том становишту стоје данас у Угарској двије странке, а то је либерална и умјерена опозиција, које ће се приликом избора на живот и смрт борити. Говорник је за то, да се јасно изрекне, којој странци да се прикључимо, јер ће иначе један с једном а други с другом партијом држати, и онда: нашта програм? Народ се може груписати и на једну и на другу страну, али странка као таква не може сјелити на двије столице. Пита се, рече, с којом ћемо странком ићи.

Говорник очитује, да је он припадник либерализма у свакој земљи па и у својој домовини, јер начела либерализма пружају више јемства за наш народни и културни развој, него начела конзервативизма, он је либералац и биће то и онда, кад садашња либерална странка не буде више на влади. Изјављује, да ће у специјалној расправи у овом погледу испразне подијети.

После друге тачке примјећује, да је непотпуна и да стоји у неколико у противности с тачком новом.

Прелазећи другој тачци помиње говорник како се ту каже, да ћемо се задовољити тиме, ако се постојећи закон о равноправности народности тачно изведе; али тај закон не одговара начелима сувремене либералности, која тражи потпуно равноправност земаљских језика. Равноправност изражена у том закону непотпуна је и с тога, што наши културни заводи немашу државне потпоре и заштите. Ова потпора и заштита треба што прије да се оствари.

Нављајући да је трећа тачка у вези са четврто, очитује, да и он држи да нема на збору ни једног, који не би пред очима имао образ и обезбјеђење црквене автономije наше, и санирање автономии тој нанесених повреда. Али у том погледу примјећује, да није збор овај позван да изрекне, како да се изведе то санирање. Треба, рече, тражити, да се сабор сазове, који ће рећи: да ли је и у чему је повријеђена автономия и како да се те повреде санирају, јер ми не можемо и не смијемо сабору ни у чему прејудиквати. Завршује изјавом да прима изјерт програма за основу специјалне дебате.

(Свршиће се).

Политички преглед.

Може се рећи, да је конференција у ствари мисирској потпуно осигурана, јер је сад и Турска одговорила на дотични позив а и Француска се споразумјела с И гласком. Што се Турске тиче, она у својој ноти наводи, како ће конференција имати велике тежкоће због ограничења круга своје радње. Турска признаје Иглинској најчистије побуде у савезу конференције, али да би ова могла имати успјеха, мора јој се јавити на расправу цјелокупно стање Мисира, као што је то у лору Гренија у својој околици од 3. Јануара 1883 састао за нужну, налазећи да је злом финансијском положају Мисира крива рђава влада земље. Турска изјавила да је то мишљење са својим осно-

вањем, и изјави је како она само под тим условом држи, да је конференција нужна. Како су све грање мисирског питања у тијесној вези међу собом, то порта каже, да би конференција остала без успјеха, ако би се ограничила само на претресање финансијског положаја. Порта је дакле готова, да учествује у конференцији, ако се свој да основу постави наведена околност лору Гренија. Порта тога порта се чини, да би Цариград био мјесто најгодније за конференцију.

Као што се из тог одговора види, порта се у овом питању са својим предужује погледима савремене владе, а то има значаја не само за твар саму, него и у даљим политичким размислима. Иглиска се, наравно, не ће много обаврати на то што порта тражи, али ће на сваки начин морати да води рачуна о захтјевима француским. Како нам дана речења каже, Француска и Иглиска дошле су у том питању до споразума, на који начин? то се не каже. У Паризу држе, да ће Иглиска попустити, дакле да ће пристати на ова два главна захтјева француска: да се цјело питање мисирско на конференцији претреса и да се успостави међународна (управо: иглиско-француска) финансијска и политичка контрола над Мисиром. Но како су остале силе само под тим условом пристале на конференцију, да се на њој не претреса нашта друго, како финансијске стање Мисира, то је питање: како ће сав иглиски кабинет овај захтјев довести у склад са својом погодбом са Француском?

Њемачки државни сабор усвојио је продужење социјалистичког закона јачом већином него што се с почетка мислило да ће је Бисмарк имати у тој ствари (189 против 157 гласова). Тиме је непо-сједна криза на неколико недеља. Бисмарк је овом приликом држи у сабору бесједу, у којој се јасно види, да наравно о својој социјалној политици. Као што се из те бесједи види, његов је план у томе, да револуционарни социјализам побједа државним социјализмом, другим речима: да од социјалистичке теорије унесе у државу онолико колико се може слагати с данашњим њеним основама и устројством, да на тој начин задовоља велика дво радничке класе и да помоћу ога дијела свјетла и униште радничку револуцију. То што он мисли да успије од социјализма и у државно устројство унесе, састојало би се у ове три тачке: да држава здравим радничима даде рада, болесним његу, немощним потпору. То је све једно, само што социјална револуција не тражи од државе, али као што она каже; од господства класе то жалостиво, него тражи да овада општом својном, да обори данашњи политички и капитални моћ господства класе и да на мјесто њено поста и током друштвено устројство, у којој ће рад бити основан за уздржање и награду. Како је дакле Бисмарк са својом социјалном политиком још доста далеко од теорије захтјева социјалне револуције, до не може никакво ни наредба бити, да ће он државним социјализмом побједити револуционарни социјализам. Ту намјера нема, без истраје јединије али друге. То се јасно види и по овоме догађају у Нидерланду, који је могао Бисмарку отворити очи, да види да је за дуго свих његов државни социјализам.

Али је Бисмарк о јавно постигао у сабору: некако је своје срце на изненађење, којима је отворено рекао, да су за Њемачку много опаснији него социјализам, и да он већма мрзи либерализам валред-пака, него теорије социјализма. Још мало па ће и Бисмарк постати прави црвени социјалиста!

Наука о чувању здравља препоручује, да се узме, најмање у петнајест дана, општа бања ради чистоће, бања млака између 28 и 32° центиградуса. Бања, коју преузимају сви законодавци, неопходна је за здравље: „Ја би бању медицинску практику, мисао је Верно Перек, кад би ми забранили употребу бање.“ Међу тим бања још није ушла у наше обичаје. Готово свуда, а нарочито на југу Француске, видимо раднике или земљопоседе у нечистоћи. Држим да је пријеке да се угадамо на Римљане, подижући јавно купатила или бар помажући тајна приватна предузећа. Већма су нужне јавне бање за сиромашну и радничку класу, и убада, које је г. Долеу указао радницима у Милхазену, подизање бање са цијењем од два су-а (5 новача), узимале су за друштвено питање више него многе политичке декламације.

Дјејство бање састоји се у чишћењу коже, у одвајању расквашене и смекшане pokožице, која у свој отпадуку уноси са собом кал, који јој је прионуо. Ми не ћемо овде говорити о спољним бањама, морским, сушним и т. д. Свакако нећемо споменути бање-мисирске, којима се pokožица дакле одваја од маса-дијења; бање се мекимљам, са експресином (амидоном), са екијатиом (желатином), које чине коју његом и меким. Хладна бања доприводи несавршено чишћење, већ ако се не узима често и не помаже се трљањем сапуна.

Др. П. Нилановић.

о. једну човјека за пријемо сна и сохести. На пољетку извјесно друштвене класе, које припадају аналитичким опасним по кожу, (табица, повачи, джари, апотекари) морају више но други, ваља имати пред очима најблжљивију чистоћу. Нарочито се за њих може рећи: бити чист значи бити здрав. Они особито могу рећи: „чистоћа, то је очевидно здравље.“

На кратко чистоћа, индивидуално, односи се на кожу, чија је правилна радња неопходно нужна по живот. Опште, онд се односи на средњу човјекову, обухвата све што се окружава човјека, будући неопходним условом живота при нагомиланости у великим варошима. У средњем лијеку „чистоћа је била порок, а бања непристојност“ (Ариуад); окулица хигијена које била је узор честим и опасним паразитним болестима, ранама и крастама на кожи. Нечистоћа простираше се као хуга по кућама и улицама, огледајући на коју своју моћ. Она је стварала у многим болестима до тада неане видове и врсте; она је давала живота крвним епидемијама, страшилим ного што су најр-вавији ратови тога времена.

Данас су пак радња вода човјекова и непрестано попрање, које просвјета, гонечи мрак незнања уноси сваки дан међу људе, као ова знамјеница, дотјерали хигијенске обичаје цивилизованих земаља. Али о чистоћи још је и данас потребито да проциједијају без престанка сви они,

који имају језик и који држе поро у руци.

Дјелено је рече: Алибер, да „нравика држи узде организму животњеском.“ Она усавршава чистоћу кал и све остало. Научимо дакле израна чистоћи нашу дјечу. Показује нам дакле колико је неопходно старање о себи, које учи хигијена; онда ће они брзо разумјети важност и моралност чивенца јавне медицине. И кад доија-је буду кмали прилике да дају своје мишљење у општем и другим скуповима, у које ће их увести њихово знање и грађанске врлине, они ће доказати и увјерити своје саграђано да су нужне: здраве грађевине, широке и чисте улице, куће добро провјетраване, снабђевене водом и ко-мичном воде, проходи хигијенично уређени; канали саграђени према важности вароши и захтјевима најновије науке. На кратко они ће исприати сва факта приватне хигијене и примјенити их без одлагања на варошка друштва. Довољно им је потјерити, да епидемије у нечистоћи приуе непрестано своју снагу и, тако рећи, овој живот; да је вода, коју су обожавали овјери народи, најчистији непријатељ зара-за; да ово грознице имају свој коријен у трудежу и тиме заслужују име болест и од нечистоће, исто тако као што сво епидемиолошке слабости произлазе од лично нечистоће; једном ријечи (завршујући ове општиности) да је чистоћа један од најмоћнијих антагониста смрти.

Глава друга.

Лична чистоћа у разним узрастима, код оба пола, на разним дијеловима тијела.

Глава, која носи толики наслов могла би се отогнути до бескрајности. Ми ћемо се ограничити тиме што ћемо обавезати само главне црте.

Два пута дневно ваља човјек да умива своје лице, руке и ноге, као и аногениталне дијелове. Она умивања да се чини јутром кад се устане и вечером пред спавањем. Теоријски, топла је вода боља за чистоћу с тога, што она раствара боље масне ствари и нечистоће спољнег покривала, чисти једном ријечи боље него хладна вода. Али, краје с хладном водом потребно је за то, да очарети против атмосферних промјена дијелове коже површи-ле, који су обично изложени ваздуху. Ваља у овом случају саопјетовати наускање, које дајући покрет води, лакше спира и односи нечистоћу с коже; ту се при мањој вјештини може с мање воде проћи.

За умивање сапуна је важан помоћник. Алат чистоће по предности, он одваја коју умекшавајући је и сапунајући масне дијелове, које је каљају. Сапуна на-марељским, бољи је него прип, који се тешко чијенуша. Треба избјегавати за-опну коју лица, сапуна меке или прие са калијом, који у себи имају ваља много дуга и пепела, који радражујући спољно покривало, производи запаљења, пукотине и разне чибулице на кожи.

